

LMM-nieuws

Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid

Januari 2012

In dit nummer

- 2 Interview met Alex en Henk Boersma

- 4 Kenmerken van derogatiebedrijven

- 5 Greppelwaterbemonstering in de veenregio

- 6 Interview met veldwerker Andreja Tor

- 7 Monitoring mestmarkt

- 7 Overzicht en evaluatie van het kleiprogramma

- 8 Operationeel nieuws

LMM-nieuws is een uitgave van het RIVM en LEI, onderdeel van Wageningen UR. De nieuwsbrief verschijnt drie keer per jaar en is bedoeld voor ondernemers uit de agrarische sector die deelnemen aan het Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid.

Het eerste nummer van LMM-nieuws in het nieuwe jaar! Deze nieuwsbrief maken wij met veel plezier voor de deelnemers van ons meetnet. Ook deze keer weer met een gevarieerd aanbod van artikelen, interviews en nieuwtjes. Van informatie over de bedrijfsvoering en de mestmarkt tot de ontwikkelingen in de waterkwaliteit in de veen- en kleiregio. Wij hechten sterk aan de informatie uitwisseling met onze deelnemers. Daarom treft u bij deze nieuwsbrief ook een enquête aan. Wij hopen dat u de moeite neemt om deze in te vullen en te retourneren. Op die manier kunnen wij deze nieuwsbrief nog beter afstemmen op uw interesses.

Suggesties, op- of aanmerkingen?

Mail naar Imm@rivm.nl. U hoort van ons, wij horen ook graag van u.

Interview met Alex en Henk Boersma, Langelille/Munnekeburen

‘Goed dat we in Nederland aan de slag gaan met mestverwerking’

In het Friese Langelille is het bedrijf van de familie Boersma gevestigd. Alex Boersma vertelt: ‘we zijn hier in 1970 terecht gekomen na de ruilverkaveling. Door de jaren heen hebben we diverse malen grond gehuurd en bijgekocht. In 1993 hebben we een compleet melkbedrijf gekocht in Munnekeburen, daar hebben we 35 ha grond in gebruik. In het jaar 2000 hebben we op steenworpafstand van ons bedrijf een andere locatie gekocht. Daar zorgt mijn broer Henk voor de droge koeien en het jongvee van één jaar en ouder.

Ieder zijn eigen handigheid

Het totale bedrijf bestaat uit 145 ha, waarvan 41 ha maïs. Daarnaast melken we met 260 koeien, zo’n 2,3 miljoen kg quotum vol. Henk is de technische man, hij verzorgt alle reparaties en is regelmatig op de trekker te vinden’. Alex zorgt voor het vee: ‘ik insemineer alle koeien zelf’. Ieder heeft zo toch zijn eigen handigheid in dingen. Alex: ‘ook mijn vader helpt nog veel mee op het bedrijf. Zolang hij dit blijft doen kunnen we de arbeid goed rondzetten’.

Deelname aan het LMM

'Ons bedrijf is volledig gelegen op veengrond. Dit heeft voor- en nadelen. Ons nitraatgehalte is zeer laag, dit ligt rond de 0,7 mg/l. De veengrond houdt alles vast.

We doen al sinds 1999 mee aan de LEI boekhouding en sinds 2006 aan het LMM project. Jaarlijks krijgen we de uitslag van de grondwatermonsters binnen van het RIVM. Henk: 'ik kijk dan vooral naar de uitslag en ga niet alle details uitgebreid bekijken. Op de rapportage van het LEI staan mijn bedrijfsgegevens naast andere (anonieme) bedrijven. We kijken dan vooral naar het rendement: wat verdienen we er nu eigenlijk mee? Natuurlijk kijk je dan naar de andere bedrijven, je wilt natuurlijk niet als slechtste scoren'.

Mest is geen afvalproduct

Alex: 'ik vind het een goede ontwikkeling dat we in Nederland met mestverwerking aan de slag gaan. Ik zie wel mogelijkheden in mestraffinage. De maïs hebben we hard genoeg zelf nodig en ook transportbewegingen zijn niet altijd positief. Met mestraffinage kunnen we op den duur

energie neutraal gaan produceren. Ik ben ervan overtuigd dat het gaat werken, alleen is de tijd er nu nog niet rijp voor. In Duitsland rijden al trekkers rond op gas, ik vind dit een goede ontwikkeling. Ik zit in een studieclub waar we doorpraten over mestverwerking. Als we de mestverwerking in Nederland goed regelen, dan kun je ook meer koeien gaan melken'.

Nieuwe stal bouwen

'We hebben plannen om de ligboxenstal die in 1976 gebouwd is af te breken en er een nieuwe stal voor in de plaats te zetten. De huidige stal zit te vol. De inrichting, zoals de boxen en de matten, zijn wel goed, maar de ventilatie is niet optimaal. Dit kunnen we met een nieuwe stal verbeteren en daarnaast kunnen we nog een lichte groei realiseren. Een nieuwe stal geeft ons ook de mogelijkheid om de droge koeien en het jongvee dat nu op de andere locatie is gehuisvest deze kant op te halen. Het is soms toch wel onhandig als er net een koe kalft op zondag. Er liggen voor ons voldoende uitdagingen klaar voor de toekomst'.

Alex en Henk Boersma bij koe 917. Ze is 16 jaar oud en heeft 130.000 liter melk gegeven.

Kenmerken van derogatiebedrijven

Bedrijven die deelnemen aan de derogatie mogen meer dierlijke mest gebruiken dan in de EU-Nitraatrichtlijn is aangegeven. In de Nitraatrichtlijn staat beschreven dat bedrijven het gebruik van dierlijke mest moeten beperken tot 170 kg N/ha. Nederland mag onder diverse voorwaarden afwijken van deze beperking. Eén van de voorwaarden is dat Nederland een monitoringsnetwerk inricht en aan de Europese Commissie jaarlijks rapporteert over de resultaten. Dit netwerk, het derogatiemeetnet, is een onderdeel van het LMM.

In de tabel is te lezen dat 300 bedrijven zijn opgenomen in het derogatiemeetnet. Het LEI, onderdeel van Wageningen UR, verzamelt op deze bedrijven gegevens over de

bedrijfsvoering. Bijvoorbeeld over de omvang, bemesting en investeringen. Het RIVM meet op deze bedrijven de waterkwaliteit. Aan de Europese Commissie zijn de gemiddelden van de bedrijfsvoering van 275 bedrijven gerapporteerd. Van 285 bedrijven zijn er resultaten gepresenteerd over de waterkwaliteit. Er zijn diverse redenen aan te wijzen waarom er niet over de totale groep van 300 is gerapporteerd. In een aantal gevallen werd op de bedrijven achteraf geen derogatie toegepast omdat hier door de ondernemer voor werd gekozen of omdat de derogatie niet werd toegekend. Ook kent het derogatiemeetnet jaarlijks een aantal bedrijfswisselingen. Redenen hiervoor zijn bijvoorbeeld bedrijfsverplaatsing of bedrijfsbeëindiging.

Tabel Kenmerken van bedrijven in het LMM-derogatiemeetnet in 2009, per regio.

Karakteristieken	Regio				
	Zand	Löss	Klei	Veen	Alle
Aantal bedrijven	160	20	60	60	300
Aantal bedrijven volledig uitgewerkt in Bedrijven Informatienet (BIN)	158	18	58	59	293
Waarvan gespecialiseerde melkveebedrijven	137	15	51	53	256
Waarvan overige grasland	21	3	7	6	37
<i>Beschrijvende kenmerken (gemiddelden)</i>					
Oppervlakte cultuurgrond (ha)	48,7	47,7	55,9	61,7	52,7
Percentage grasland	80	74	84	92	83
Melkproductie (kg FPCM) per ha voedergras	15.400	13.700	15.500	13.700	14.900

Uitbreiding van de greppelwaterbemonstering in de veenregio

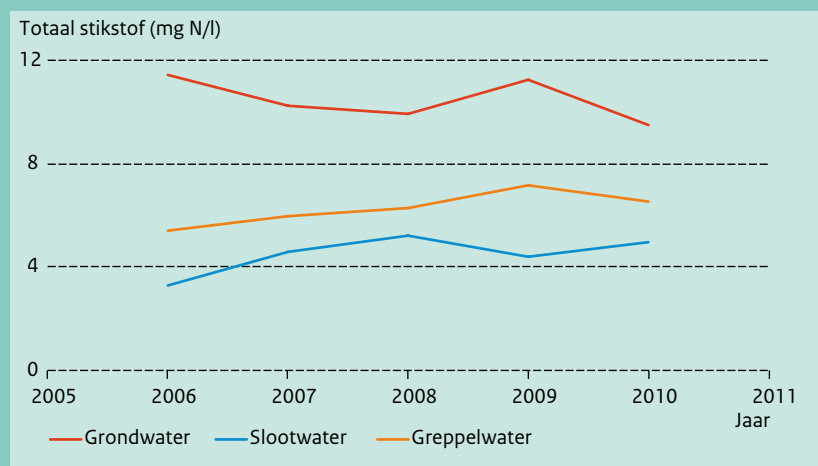
Veenbodems zijn over het algemeen slecht doorlatend waardoor de grondwaterstroming langzaam gaat en infiltratie van regenwater naar het diepere grondwater nauwelijks plaatsvindt. Uitspoeling van nutriënten naar het grondwater zal daarom beperkt zijn, in plaats daarvan zullen nutriënten juist naar de sloten uitspoelen. Hierdoor worden de geldende normen voor stikstof en fosfor in de sloten en in het regionale oppervlaktewater dan ook vaak overschreden.

Van oudsher monitoren we in de veenregio alleen het bovenste grondwater en het slootwater. We verwachten echter dat het greppelwater recenter water is dan de bovenste meter van het grondwater. In dat geval zal het greppelwater (vergelijkbaar met drainwater uit de klei- en zandregio) de landbouwpraktijk en het mestgebruik beter weerspiegelen.

Vanaf 2006 hebben we daarom in een proefproject onderzocht of het ook mogelijk is om het greppelwater in de veenregio te bemonsteren. Daarbij ging het om de praktische kant, maar ook om een eerste indruk van de kwaliteit van het greppelwater.

Uit deze proef op 10 bedrijven (zie ook LMM-nieuws van augustus 2009) blijkt dat het praktisch heel goed mogelijk is om het water uit de greppels te monitoren. Om er zeker van te zijn dat we het water bemonsteren dat naar het slootwater afwatert worden de monsters uit de uitstroombuis bij de sloot genomen. Bijkomend voordeel hiervan is dat we ook het debiet kunnen meten. We verwachten dat deze parameter van invloed is op de kwaliteit van het greppelwater.

Verder blijkt uit de analyseresultaten dat er inderdaad stikstof via de greppels uitspoelt naar de sloten, zie Figuur 1. Gezien de overeenkomsten in de trendgrafiek van greppelwater en slootwater vermoeden we dat de relatie tussen de stikstofconcentratie in de greppels en die in de sloten sterker is dan die tussen het grondwater en het slootwater. Daarmee zou het greppelwater een betere methode zijn om de uitspoeling naar het slootwater te monitoren dan alleen het bovenste grondwater. Dit vergt nog wel nader onderzoek. De resultaten tot nu toe zijn voor ons in ieder geval reden genoeg om de komende winter de groep van 10 deelnemers uit te breiden naar 24 bedrijven.

Figuur 1 Totaal-stikstof in grond-, greppel- en slootwater op 10 LMM-bedrijven in de veenregio (proefproject 2006-2010)

‘Het is heerlijk om in de natuur te werken’

Interview met veldwerker Andreja Tor (40 jaar)

“Ik ben een echt buitenmens en vind het heerlijk om in de natuur te zijn. Het werk als veldwerker past daarom goed bij mij. Ik kom oorspronkelijk uit Slovenië, waar ik Landbouwkunde heb gestudeerd. Mijn school daar heeft een uitwisselingsverband met de Universiteit in Wageningen, die goed aangeschreven staat in Slovenië. Toen ik een beurs aangeboden kreeg om in Wageningen Milieukunde te gaan studeren, heb ik die kans gegrepen. Het leek alsof het zo bedoeld was. Na die studie ben ik op zoek gegaan naar werk in Nederland. Ik wilde graag advieswerk doen. Dat bleek toch wel lastig in die tijd. Via een uitzendbureau ben ik toen bij het RIVM terecht gekomen als veldwerker voor het LMM. Op dit moment ben ik de enige vrouw in een groep van vijf veldwerkers.

Ik werk zowel in teams van twee als alleen. Beide manieren van werken hebben zo hun voordelen. Met z'n tweeën zorgt voor afwisseling en gezelligheid. Alleen werken is

ook fijn, want je kunt je werk zelf indelen. Bij aankomst neem ik vaak de kaart van het bedrijf even door met de eigenaar. Vooral bij drains kan het nog wel eens zo zijn dat ze moeilijk te vinden zijn. Dan zijn een paar aanwijzingen wel handig.

Het werk kan soms wel zwaar zijn, vooral bij kleigrond kom ik wel eens wat kracht tekort. Maar ik geniet van dit werk en de mooie natuur. Je maakt ook vaak leuke dingen mee, zoals koeien die even komen buurten tijdens het werk, dat vind ik geweldig. Maar het idee om ooit terug te gaan naar Slovenië blijft altijd wel een beetje aan me trekken. De bergen en de luchten aan de kust in mijn geboorteland kan ik behoorlijk missen. Dat vind ik echt heerlijk daar. Wie weet maak ik ooit mijn droom werkelijkheid en begin ik een boerderijtje, en dan natuurlijk het liefst in Slovenië”.

Monitoring mestmarkt

In opdracht van de Commissie van Deskundigen Meststoffenwet (CDM) en met financiering van het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I) heeft LEI, onderdeel van Wageningen UR een bijdrage geleverd aan het in kaart brengen van de situatie op de mestmarkt in 2010. Deze monitor is voor de vijfde jaar op rij uitgevoerd. In het rapport wordt inzicht gegeven in de meest betrouwbare schatting van de meststromen op de mestmarkt voor de periode 2010 waarbij ook teruggekeken wordt naar de voorgaande jaren. De ontwikkeling van de afzetprijzen van mest wordt ook in beeld gebracht. Daarnaast is een prognose voor 2011 afgegeven. De verkregen inzichten vergroten de transparantie in de mestmarkt en zijn daarmee zinvol voor overleg tussen overheid en bedrijfsleven.

Onderdeel van de situatieschets van de mestmarkt betreft de bemesting met dierlijke mest op landbouwbedrijven. De uitgangspunten voor bemesting zijn onder andere afkomstig van de gegevens in het Bedrijven-Informatienet van het LEI. Deze bemesting bestaat uit op het eigen bedrijf geproduceerde mest en eventueel aangevoerde mest. Ongeveer de helft van de geproduceerde hoeveelheid fosfaat in dierlijke mest wordt op het eigen bedrijf gebruikt voor bemesting van gewassen, de andere helft wordt op de mestmarkt aangeboden. In totaal werd er in 2010 40% van de op de mestmarkt aangeboden hoeveelheid fosfaat afgezet naar landbouwbedrijven. De rest werd afgezet in het buitenland, verwerkt en/of afgezet naar andere bestemmingen als bijvoorbeeld hobbybedrijven en natuurterreinen.

Overzicht en evaluatie van het kleiprogramma

In de kleiregio bemonsteren we sinds 1997 de uitspoeling uit de wortelzone. Tijd om die data eens op een rijtje te zetten en de uitvoering van het programma te evalueren.

Zowel bij akkerbouw- als melkveebedrijven is het gebruik van stikstof en fosfaat in de periode 1997-2008 afgenomen. Dit geldt ook voor de nitraatconcentraties in het uitspoelingswater (drainwater en ondiep grondwater). Een overzicht van de belangrijkste resultaten is weergegeven in Tabel 1.

In de kleiregio komen naast klei ook andere grondsoorten voor. Dat zou deels de verschillen in gemeten concentraties tussen deelgebieden kunnen verklaren. In het Noordelijk zeeleigebied (Groningen en Friesland) vinden we bijvoorbeeld duidelijk lagere nitraatconcentraties dan in de overige kleigebieden. Dat geldt zowel voor melkvee- als voor akkerbouwbedrijven.

Het overzichtsrapport LMM- kleiprogramma komt binnenkort gereed en is dan te downloaden vanaf de LMM-website: www.rivm.nl/lmm.

In 2012 wordt het kleiprogramma geëvalueerd om te kijken of optimalisatie van het programma nodig is. Zo willen we nagaan welke parameters het meest geschikt zijn om de effecten van de landbouwpraktijk op de waterkwaliteit aan te tonen. En of het huidige aantal meetpunten en bemonsteringsronden de meest effectieve manier is om verandering van de uitspoeling van nutriënten te bepalen.

Tabel 1 Nutriëntengebruik en -overschot en nutriënten in uitspoelingswater in de kleiregio (1997 en 2008)

	Akkerbouw		Melkvee	
	1997	2008	1997	2008
Stikstof				
N-gebruik (kg/ha)	265	241	637	391
N-bodemoverschot (kg/ha)	137	118	323	209
Nitraat in uitspoeling (mg/l)	88	45	88	21
Fosfor				
P ₂ O ₅ -gebruik (kg/ha)	98	73	136	91
P ₂ O ₅ -bodemoschot (kg/ha)	38	20	52	16
Ortho-P in uitspoeling (mg/l)	0,17	0,14	0,26	0,24

Operationeel nieuws

Actuele monsternemingen

- Bodemvocht in de lössgebieden door het RIVM. De monstername loopt door tot eind januari;
- Grondwater op 60 zandlocaties door het RIVM tot eind maart 2012;
- Drain- en slootwater in de klei-, veen- en zandregio door NAK AGRO en CBD tot eind maart 2012;
- Grond- en slootwater in de veengebieden door CSO tot en met maart 2012;
- Grond- en slootwaterbemonstering in de kleigebieden door TAUW. Tweede ronde start begin februari en loopt t/m maart.

Diverse rapportages

- De RIVM-briefrapportages waterkwaliteit Zand Winter 2010/2011, Klei Zomer 2010 en Klei Winter 2010/2011 zijn in september verzonden;
- De RIVM-briefrapportage waterkwaliteit Veen 2010/2011 is in oktober verzonden;
- De RIVM-briefrapportage waterkwaliteit Zand Zomer 2011 wordt in februari verzonden;
- Het RIVM-rapport Landbouwpraktijk en waterkwaliteit op landbouwbedrijven aangemeld voor derogatie: Resultaten meetjaar 2009 in het derogatiemeetnet kwam in september gereed. Dit rapport 680717022 is te downloaden via www.rivm.nl/lmm.

Nieuwe deelnemers en afvallers

- Recent hebben we 2 nieuwe akkerbouwers in de lössregio als deelnemer aan het LMM verwelkomt. Beide bedrijven zijn vanuit de Landbouwtelling geselecteerd. De eerste bemonsteringen van de waterkwaliteit vinden binnenkort plaats. Er loopt nog een werving voor 3 bedrijven.
- In de kleiregio zijn deze winter eveneens 3 akkerbouwbedrijven voor het eerst bemonsterd. Anders dan in de lössregio namen deze kersverse LMM-ers al deel aan het Informatienet.
- Voor de bemonsteringen in de zandregio (voorjaar/zomer 2012) zijn enkele nieuwe akkerbouwers gevonden. In januari selecteren en benaderen we nog enkele kandidaat-melkveebedrijven.

Kort nieuws

Doordat er de afgelopen periode weinig neerslag is gevallen, loopt het meetprogramma drainwater achter op de planning. Deze maand bekijken we welke maatregelen we kunnen nemen om alsnog het gewenste aantal meetrondes te halen.

Deze maand start de voorbereiding van de grondwaterbemonstering in de zandgebieden gedurende de zomer. Bedrijven die meedoen aan dit programma kunnen gedurende de eerste maanden van 2012 een brief van het RIVM verwachten met de vraag om de bij ons bekende gegevens te controleren.

Colofon

Dit is een uitgave van:

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

LEI
WAGENINGEN UR

Redactie

Bernard van Elzakker
Noortje Hamers

Aan deze editie werkten mee

Arno Hooijboer
Saskia Lukacs
Harry Luesink

Marga Hoogeveen

Niels Masselink
Roxanne den Ouden
Manon Zwart

Fotografie

RIVM, LEI
Wageningen UR Livestock
Research

Opmerkingen en vragen

lmm@rivm.nl

Websites

www.rivm.nl/lmm
www.lmm.wur.nl